

Vooraf

Dit artikel is geschreven in het kader van het project Green Care Amsterdam (GCA). Het is een eerste verslag van observaties gedaan in het kader van het deelproject “Boerderij als ontwikkelomgeving voor kinderen met een ontwikkelingsproblematiek”. Het GCA project is een onderdeel van het TransForum programma “landbouw en groen voor een gezonde stedelijke samenleving”. In dit deelproject ligt de focus op brede zorg aan kinderen met leer- en/of gedragsproblemen. Gezocht wordt naar de rol die boerderijen als leer- en ontwikkelomgeving hierin kunnen spelen. Het artikel is eerder gepubliceerd in **JSW** jrg 92, nr.7, maart 2008

Yvon D. Schuler (projectleider deelproject)

Ik heb een schaap gered, vet man!

auteurs: Laura Minderhoud, Yvon D. Schuler, Sophie Sliepen.

“Vet man, ik heb een schaap gered! We moesten in de wei de schapen en de lammetjes tellen. Toen lag er een schaap in de sloot. Hij zat helemaal diep vast in de modder! We renden naar de boer en riepen dat die moest komen. Hij stapte in het water en tilde het schaap er zo uit. Ze waren allebei pikzwart!”

De dolenthousiaste leerling van de Petraschool in Zaandijk raakt niet uitgepraat over deze geweldige ervaring. Hij had meegeholpen om een leven te redden! Het wekelijkse ‘gewone’ werkje op de boerderij, de schapen tellen, bleek van levensbelang te zijn geweest. In niets herkende je de rustige, minderbegaafde jongen die op school niet goed kan meekomen en zich terugtrekt bij groepsactiviteiten. Op dit moment was hij duidelijk op en top vol zelfvertrouwen, een kind dat iets van groot belang had gepresteerd.

Natuurervaringen voor een gezonde ontwikkeling.

Zeker drieduizend kinderen heeft Richard Louv geïnterviewd en hij concludeert: “We beginnen de vaardigheid te verliezen om de wereld op een directe manier te ervaren. Voor een hele generatie kinderen worden directe ervaringen in de achtertuin, de gereedschapsschuur, in het veld of het bos vervangen door het indirecte leren via beeld en geluid. (Louv, 2007)” De overwaardering van elektronische media en het intensief gebruik van computers vervangt de werkelijkheid en de concrete ervaring, terwijl ervaren nu juist zo belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen. Over de negatieve gevolgen van het gebrek aan natuurervaringen wordt steeds vaker gerapporteerd (Gezondheidsraad 2004).

Het besef van de verbondenheid tussen mens en natuur is al eeuwen oud maar wordt steeds weer opnieuw ontdekt en geformuleerd. In het septembernummer 2007 van JSW werd al bericht over het gegeven dat ‘buiten leren’ meer is dan alleen maar doelloos buiten rondlopen. De natuur als leerschool, ervaringsgericht onderwijs, ateliers en werkplaatsen op agrarische bedrijven, we zien en horen steeds meer over dit soort initiatieven die het onderwijsstelsel binnendringen. Onderwijspedagoog Kees Both (Both, 2007) pleit al jaren voor meer groen in de dagelijkse leefomgeving van het zich ontwikkelende kind. Hij geeft aan dat kinderen zich niet goed als volledig en gezond mens kunnen ontwikkelen als zij onvoldoende in aanraking komen met de natuur. Both pleit voor kwalitatief en kwantitatief goed natuuronderwijs, niet alleen voor kinderen met een zorgbehoefte maar voor alle kinderen. Door het ‘vergroenen’ van buitenruimten van scholen en zorginstellingen en het ontwikkelen van speel-

leerlandschappen zou aan deze behoefte (gedeeltelijk) voldaan kunnen worden. (Zie Leufgen en Van Lier, www.springzaad.nl, www.onzeschooltuin.nl.)

Onderzoek: De boerderij als ontwikkel- en leeromgeving

In Nederland worden voorzichtig experimenten opgestart, waarbij boerderijen als ontwikkel- en leeromgevingen worden gezien (o.a. Fontys OSO). De boerderijen kunnen concrete ervaringen aanbieden en kinderen de natuur van dichtbij laten meemaken. In 2006 is in samenwerking met bOZ Zaanstad een onderwijskundig onderzoeksproject gestart binnen het project Green Care Amsterdam*) met als doel, kinderen met hulpvragen op het gebied van leren en gedrag te volgen en vast te stellen wat de invloed is van het buiten leren op hun ontwikkeling. Als voorbeeld fungeren o.a. de ervaringen opgedaan in het Noorse onderwijsexperiment: De Levende School.

Levande Skule; De Levende School.

In 1997 startte het Noorse Ministerie van Onderwijs met deze spraakmakende onderwijshervorming. Uitgangspunt was het idee dat onderwijs in de buitenlucht voor kinderen van grote waarde is. Het doel was om de natuur en school dichtbij elkaar te brengen. Het experiment was tweeledig; de grond rondom de school actief gebruiken als lesmateriaal en boerderijen in de omgeving inschakelen als educatieve bron. In 2003 waren er al acht scholen als zodanig werkzaam.

In het eerste jaar van het driejarige onderzoeksproject staat het observeren en beschrijven van de samenwerking tussen twee sbo-scholen (de Petra en Sjalomschool in Zaandijk) en een boerderij centraal. Kunnen kinderen op de boerderij ervaringen opdoen die hun ontwikkeling ondersteunen en kan dit als aanvulling of vervanging van leren en ontwikkelen binnen de schoolmuren worden gezien?

Op beide scholen wordt het onderwijsprogramma in ateliervorm aangeboden, waardoor de kinderen concrete ervaringen kunnen opdoen in bijvoorbeeld het kookatelier, het wereldatelier, het taalatelier enzovoort. In het groenatelier gaat een groep kinderen wekelijks een dagdeel naar melkveehouderij en (educatieve) bezoekboerderij de Corneliahoeve in Westzaan. De kinderen kiezen vrijwillig voor een periode van vijf weken voor het betreffende atelier.

Bart Brinkkemper, directeur van beide scholen, vertelt: *“Ik vind het belangrijk dat het programma voor onze kinderen op school verdieping geeft en aansluit bij concrete ervaringen. Veel van onze kinderen kunnen niet lang stilzitten en leerstof uit boeken opnemen. Levensecht leren, zoals in ons groenatelier, is voor veel kinderen dan een oplossing. De context op de boerderij is zo gevarieerd dat er voor elk kind een uitdaging te vinden is. Directe ervaringen opdoen in een echte situatie zegt deze kinderen vaak veel meer dan hetzelfde lezen in een boek. Daarom is het voor ons van belang de boerderij als levende leeromgeving te kunnen benutten.”*

Wekelijkse knuffels

Weer of geen weer, elke week komen de kinderen, die voor het groenatelier hebben gekozen, per busje of auto naar de landelijk gelegen Corneliahoeve van Renee en Afra Ebbelaar. Als eerste worden ze meestal kwispelstaartend begroet door Bobby en Whisky, de twee honden van de boerderij. Whisky wordt gelijk bedolven onder knuffels en kriebels, iets wat hij graag laat gebeuren. De al wat oudere Bobby vindt het prima om geaaid te worden maar houdt zich verder wat afzijdig. De kinderen gaan direct naar de schuur waar de overalls klaarhangen en de vele laarzen voor het uitzoeken staan.

Hier begint eigenlijk al direct een “lesje in zelfstandigheid en lichaamsbesef”: *Welke maat overall past mij en welke maat laarzen moet ik eigenlijk hebben?* Het is niet verwonderlijk dat er elke keer wel enkele kinderen zijn die te kleine/grote overalls en/of laarzen aan hebben. Op deze manier leren ze op een heel directe manier inzicht krijgen in de omvang van hun eigen lichaam.

Als iedereen een overall en laarzen aan heeft, wordt er uitleg over de activiteiten van de ochtend gegeven. Naast enkele docenten en ouders van de school, zijn de boer en boerin ook als vaste begeleiders aanwezig om de ochtend in goede banen te leiden. Een ochtend bestaat meestal uit twee delen: een activiteit voor de pauze en een activiteit na de pauze. Afhankelijk van het jaargetijde zijn de werkzaamheden zeer divers. Het kan variëren tussen wekelijks terugkerende ‘routine’ werkjes tot seizoensgebonden klussen die slechts eenmaal per jaar plaatsvinden. Sommige kinderen vinden het heerlijk om elke keer weer te kiezen voor één van de vaste werkjes, zoals het aanvegen en afvoeren van het oude hooi, de pony roskammen, eieren rapen of schapen voeren. Het schoonmaken van de caviahokken is ook favoriet, misschien wel omdat de cavia’s altijd goed geknuffeld moeten worden om handtam te blijven.

“Ik vind het altijd leuk om bij Whisky in de stal te liggen. Je kan dan met je hoofd op zijn buik liggen en dat vind hij ook fijn, want anders zou hij niet blijven liggen. Bobby vind ik leuk omdat hij altijd met ons meeloopt als we met de tractor in de grote kar naar de koeien gaan. Als we dan door de wei lopen om de koeien te tellen, loopt hij altijd mee en wordt hij vaak heel vies”

“Het leukste van de boerderij vind ik altijd de pauze. Gezellig binnen met elkaar aan de tafel zitten en een beetje praten over wat we tot dan toe hebben gedaan. Alleen vind ik het wel vervelend dat je dan je laarzen moet uitdoen en even later weer aan”

“De keer dat we een dode eend hadden gevonden vond ik niet leuk. Cor dacht dat hij tegen de elektriciteitsdraden was gevlogen en daardoor dood was gegaan. Toen Cor een vleugel open maakte zag je wel dat hij mooie kleuren aan de vleugels had.”

Hoe positief zijn de concrete ervaringen tot nu toe?

Na de eerste observaties kunnen wij zeggen, dat kinderen het verblijf op de boerderij een topervaring vinden. Zij genieten van de boerderij als werkplek. Deze zet kinderen aan tot activiteit: ze lopen, rennen en springen dat het een lieve lust is en verzetten veel werk. Ze stellen veel vragen en komen zelf met oplossingen. Waarom moeten de kalfjes eerst apart slapen? Hoe gaat het met de koe die vorige week zo ziek was? Waar gebruik je dat apparaat voor? De kinderen assisteren elkaar en geven elkaar instructie. De sfeer op de boerderij is in een woord bijzonder coöperatief.

Voor directeur Brinkkemper biedt dit onderzoek een mogelijkheid om op een objectieve en wetenschappelijke wijze aan te tonen, wat de effecten van het groenatelier zijn. *“Kinderen hebben er baat bij om in de boerderijomgeving te vertoeven. Wij zien kinderen anders reageren dan in de klas. We willen kijken wat we met de concrete gegevens, die dit onderzoek oplevert, kunnen doen in de schoolsituatie. Voor ons is het groen ateliermodel hoopgevend en zal zeker uitgebouwd worden.”*

Over enige tijd verwachten we in een vervolgartikel meer resultaten, zoals concrete leerdoelen, van dit onderzoek te kunnen geven. Wie nu al meer over groene leerdoelen wil weten verwijzen we naar de uitgave van Veldwerk Nederland en de CED-groep.

Auteurs

- Laura Minderhoud, klinisch- en orthopedagoog. Pedagogisch adviescentrum 'Kind en Natuur', www.kind-en-natuur.nl
- Yvon D. Schuler, Onderwijs-pedagoog. Projectleider Onderwijsgroep Green Care Amsterdam. Werkt binnen Orgyd procesadvies & kindergroen aan groenprojecten o.a. voor kinderen. <http://www.orgyd.nl> , info@orgyd.nl
- Sophie Sliepen, orthopedagoog, werkzaam bij Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, project Natuur als leerschool. s.sliepen@fontys.nl

Literatuur

Both, K. (2007) In: W. Leufgen & M. van Lier. *Vrij spel voor natuur en kinderen*. Hoofdstuk 4. Jan van Arkel, Utrecht.

Gezondheidsraad (2004). *Natuur en gezondheid, de invloed van natuur op sociaal, psychisch en lichamelijk welbevinden*. Deel 1 van een tweeluik: Verkenning van de stand der wetenschap. Den Haag: gezondheidsraad en RNMO, publicatienr 2004/09

Louv, Richard (2007) *Het laatste kind in het bos. Hoe we onze kinderen weer in contact brengen met de natuur*. Jan van Arkel, Utrecht.

Veldwerk Nederland en de CED-Groep (2007) Groene competenties op de pabo. Natuur als context voor leerarrangementen om competenties te ontwikkelen.